YESEVİ ATA
AYTUWLARI

HAYATİ BİCE

Aktaran:
RÜMEYSA ÇİNPOLAT YILDIZ

Karaçay-Malkar Kitaplığı
Öykü

BENGÜ

YESEVİ ATA
AYTUWLARI

- Çoban Ata'dan Balalaga Sawga -

HAYATİ BİCE

Taw Tilge Köçürgen / Karaçay-Malkar Türkçesine Aktaran
Rümeysa ÇİNPOLAT YILDIZ

Ankara-2023

BENGÜ
"Bir Avrasya Yazarlar Birliği Kuruluşudur"

YESEVİ ATA AYTUWLARI
HAYATİ BİCE

BENGÜ YAYINLARI : 425
KARAÇAY-MALKAR KİTAPLIĞI : 07

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Yakup Ömeroğlu

KARAÇAY-MALKAR TÜRKÇESİNE AKTARAN
Rümeysa Çinpolat Yıldız

SAYFA TASARIM
İbrahim Sağlam

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Yesevi Ata Aytuwları
Bice, Hayati
Türü: Öykü
1.Baskı, 50 s., 13.5x21.5 cm
Şubat 2023, Ankara

ISBN: 978-625-6981-22-5

BASKI
Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık
Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı
No: 48/48-49 İskitler/ANKARA
Tel: (0312) 341 36 67
Sertifika No: 47865

BENGÜ YAYINLARI
Sakarya Mah. Göztepe Sk. No: 5/A
Altındağ/ANKARA
Tel : +90(312) 311 70 52
Faks : +90(312) 311 70 32
e-posta : bilgi@ayb.org.tr

Bu kitabım;

Aybaylı caşım bla eki qızım
Allah razılıgına caraşuw bir caşaw caşasınla
Em da Yesevi Afendibizni asuwuna cetsinle
Em da üsübüzde igilikge sıltaw bolsun
deb cazılgandı.

Hayati Bice

İçindekiler

Arslan Baba'nı Hurması

Qara qışnı ortası edi. Ankara'da burungulanı qış çille degenleri suwuq qış keçeleri bara edi. Hava ertdeden qarangı bolganı üçün Qaraçay üyürü ingir uşhurlarını ataları üyge kelgeninde aşay edile. Uşhurlarını ol kün de hep birgeley *Bismilla* bla başlab duwa bla bitdirgen edile. Uşhurnu aşagandan sora üydegileni har biri kesi duniyasını caşay edi. Üynü ullu caşı bolgan Ahmat Alp-Erkin orta mektabga bara edi, o cıl sınawga kirrik edi. Uşhurnu ızında bilgisayarnı başına olturgan edi. Üynü eki qızı da derslerini başına olturgan edile. Üynü atası sabiyleri ders etsinle deb televizyonnu bolganı otowga barıb olturgan edi. Üy biyçesini keltirgeni Türk kahavasını içe edi. Üydegisi de hant üyde kirli sawutlanı cuwa edi.

Qaraçay üyürü üçün har kün qalay ese alay bir kün edi bu da…

* * *

Birden birge üynü ışıqları qarardı. Ahır zamanlada qışnı suwugundan carsıganla şıbıla küç bla işlegen cılıtuwtuçalırını açıp başlagan edile. Andan bolsa kerek şıbıla küç bla işlegen maşinala bek cengil buzulub başlagan edi. Şıbıla küç ketgeninde bazı künle cengilge kele, bazı da sagatla süre edi.

Şıbıla küç keter ketmez üynü ullu qızı Fatıma Dila qolundaqı ayaqnı içine salganı caw çıraq bla atasını qatına keldi. Caw çıraqnı üynü biyçesi bergen bolur edi. Fatıma Dila orta mektabga bara edi. Sabiylerini içinde kitaplanı em bek süygen ol edi. Kesi kitaplarını boşaganlay atasını kitaplarını da okup başlagan edi. Fatıma Dila ışarıb atasına canaşdı:

“Çoban Ata, bizge Arslan Baba’nı hurmasını angılat.” deb aytdı.

Fatıma Dila atasını kitaplarını içinde tabhanı Mustafa Necati Sepetçioğlu’nu cazganı “Can Otcagasında Bişgen Aş” atındaqı kitapdan Türk düniyasını sıylılarından bolgan Ahmat Yesevi’ni

caşawunu oqugan edi. Atasına da kitabnı üsünden ahırat soruwları sorub başlagan edi.

Bu soruwlanı em qıyını Ahmat Yesevi'ni ustazı bolgan Arslan Baba'nı tüşünde Paygambar Afendibizni körgeni edi. Paygambar Afendibiz Arslan Baba'ga tüşünde hurma bürtük amanat etip "Munu Ahmat'ga berrikse." deb aythandı. Fatıma Dila mektabda Paygambar afendibizni 632 cılda awuşhanını ürengen edi. Ahmat Yesevi'ni de 1166 cılda awuşhanını eşitgen edi. Awuşhanlarını arası 534 cıl bolgan bu eki afendi qalay körüşgen edile?

Fatıma Dila atasına bu soruwnu algadan sorgan edi. Atası ol sagatda başha bir çot bla küreşgeni üçün artda angılatırga deb söz bergen edi.

Atasını bergen sözlerini tuthanını bilgen Fatıma Dila bu qarangı qış keçesinde atasını qatına kelib Arslan Babanı hurmasını sorgan edi. Atası da "Oho, marca egeçingi qarnaşıngı çaqır da angılatayım" deb aytdı.

"Atam, biz hazır bolub turabız seni tıngılar üçün" deb ışardı Fatıma Dila.

* * *

Üynü atası İslam dinni afendile tengli bilmese de oquganı kitapladan köb zatla ürengeni

üçün sabiyleri bla üy biyçesi anga Çoban Ata atını atagan edile. Çoban Ata atı Paygambar Afendibizni ma bu hadisinden kele edi: “Barıgız da sürüwçüsüz, em da kesi sürüwügüznü başısız.” Bu hadisge köre üynü biyi üydegisini sürüwçüsü bolganı üçün üydegisi de anga Çoban Ata dey edile.

Qatını bla cangı üylengeni sagatda Orta Aziya’ga aylana bargan edile. Ol sagatda Taşkent şaharnı cuwuqlarında bolgan Çoban Ata’nı qabırına da bargan edile. Çoban Ata atı qatınını esinde alaydan qalgan bolur edi.

* * *

Üynü atası törde olturuwçan edi. Sabiyleri bla üy biyçesi da kesi cerlerine olturgan edile. Şıbıla küç ketgeninde üynü carıtırga deb caw çıraq caqgan edile. Üy biyçe soyub aruwlaganı kögetleni ortaga salgan edi.

Törde olturgan Çoban Ata bir kesek tohtagandan sora qızçıgı Fatıma Dila’ga sordu: “Marca gozuçugum ayt ne zatnı angılatayım.”

Fatıma Dila tohtamazdan sözge kirdi: “Arslan Baba baçhada oynagan sabiyleni körüb can-

larına barganında ceti cılında bolgan Ahmat Yesevi kelib *"Aqsaqal meni amanatımı ber!"* degendi. Anı sorgan edim sanga algatın, ol amanat ne zat edi? Amanatnı kim cibergen edi? Em da hurma bürtük nek Ahmat'ga ciberilgen edi."

Çoban Ata, Mehmet Fuat Köprülü'nü "Türk Adabiyatında Birinçi Supula" atlı kitabından oquganı bu haparnı sabiylerine qalay angılatırıgını sagış etib bir kesek suw içdi.

Söleşib başladı: "Arslan Baba Arab asıllı edi. Orta Aziya'ga muslimanlıqnı cayar üçün kelgen bir atanı tuqumundan edi. Orta Aziya'ga kelgen ata babaları Seyhun suwnu qatındaqı Cend şaharga cerleşgen edile. Selçuklu davletini quragan Çağrı bla Tuğrul biyle de bu şahardan edile. Cend şaharga cerleşgen bu tuqum alayda muslimanlıqnı caygan edi. Bu tuqumdan kelgenlege "hocala" dey edile.

Bu tuqumdan kelgen Arslan Baba bir keçe tüşünde Paygambar afendibiz bla birgeley uruşha barganın körgendi. Paygambar afendibiz bla qatında bolganla uruşnu cengib şaharnı algandan sora sahabileri bla birgeley olturub hurma aşab başlagandı. Sahabileden Selman Farisi aşar üçün qoluna alganı hurma bürtüknü cerge tüşürgendi. Afendibiz: "Ey Selman, ol hurma seni

tüldü, Senden sora kellik ümmetimden Ahmat atı atalgan birini hurmasıdı. Anı aşama." deb aythandı. Paygambar afendibiz blay aythandan sora kesinden bir kesek uzaqda turgan Arslan Babanı çaqırgandı. Anı qatına olturthandı. Cüz kere kelime-i tevhid bla (*La ilahe illallah*) mingbir kere Allah atını oquganı hurma bürtüknü Arslan Babaga uzatıb "Ey Arslan, al bu hurmanı, kellik ümmetimden İbrahim Atanı caşına meni amanatımı ciber." deb aythandı.

Arslan Baba: "Ey Allah Rasulu, men ol sabiyni qalay billikme?" deb sorganında Paygambar afendibiz çımmaq tişlerini kögüstüb külümsüregendi em da "Ol sabiy Yesi bla Sayram şaharlanı ortasında caşaydı. Bu közüwde ceti cılındadı. Sen alayga barganıngda ol senden amanatını isterikdi." deb aythandı.

Tüşünü bılayında cuqusundan uyangan Arslan Baba awzunda ol sagatga deri çırtda bilmegeni bir tatuw bolganın kördü. Ornundan qobub şukur namazı qıldı. Izından da Cend şaharnı mejgitine barıb camagat bla ertden namazga turdu. Üyüne qaythandan sora üy biyçesini tuwrasına alıb "Mundan arı manga colowçuluq cazılgandı. Seni em alga Allah'ga sora da sabiylege amanat eteme Nasıb bolsa ızına qaytırma. Qaytalmasam haqqıngı halal et." deb colga tüş-

gendi tüşünde kesine amanat etilgen hurmanı da algannı unutmaganlay. Seyhun suwnu cagasında bara bara Yesi şaharga kelgendi. Yesi şaharda bolgan Halvet mejgitinde Cuma namazını qılgandan sora mejgitni imamına İbrahim Ata'nı sorgandı.

Sayram şaharda bir medresede İbrahim Ata deb bir afendi bolganın ürengenley tohtamayın colga çıqgandı. Har namaznı başha bir şaharda qılıb Cuma namazga Sayram şaharga cetgendi. Sayram şaharga kirgeninde körgeni ilk üynü eşigini urub alayga qonaq bolgandı. Ol şaharda caşaganla qonaqnı bek süyüwçendile. Qonaqbay kişi Arslan Babaga bir ayaq süt uzathandı. Arslan Baba sütnü içib işrak namaznı etgenden sora solusun deb cayganları orunga kirib cuqlagandı. Uyangandan sora qonaqbaynı keltirgeni qumğan bla abdezini algandı. Qonaqbaynı üydegisini keltirgeni aşladan aşay turub qonaqbayga İbrahim Ata'nı sorgandı. Qonaqbay İbrahim atanı emda anı iki caşçıgını tanıganını aythanlay Arslan babanı cüregine ot tüşgendi. "Amanat hurmanı qaysı caşçıgına berrigimi qalay angılarıqma?" deb sagış etib başlagandı. Izından Paygambar Afendibizni aythanları esine tüşüb cüregi suwugandı. Qonaqbay bla birge Cuma namaznı qılar üçün Cuma mejgitge taba colga tüşgendile. Cuma hutbeni oqur üçün çıqgan ho-

canı kögüstüb “İbrahim Ata mayna ol adamdı.” deb aythandı qonaqbay.

Arslan Baba hutbeni aythan kişige qaragandı, aythanlarını tarthandı. “Ho, izlegenim kişi budu.” deb sagış etgendi.

Namazdan sora mejgit boşalganlay Arslan Baba hocanı qatına barıb salam bergendi. Arslan Baba’nı salamını algan İbrahim Ata “Saw kel!” deb anı quçaqlagandı. Arslan Baba sözge başlagandı: “Seni Ahmat atında bir caşıng bar eken. Anı mende bir amanatı bardı. Manga caşıngı bir kögüst.” degendi.

“Oho bolur.” deb aythandı İbrahim Ata. “Ay-hay bir sınamay da bolmaz.” deb sagış etgendi ızından da.

Mejgitni qatındaqı üynü eşigini üç kere urgandı İbrahim Ata. Üynü eşigini üç kere urgan “qatımda qonaq bardı.” maganasına keledi. Qonagını baçhada törge olturtgandan sora bir tepsi köget bla birge çay alıb kelgendi. Arslan Baba çayını urtlay turub İbrahim Ata da “Caşımı alıb keleyim.” deb tışına çıqgandı.

Izından caşçıgı bla qaythandı. “Ma bu meni caşımdı.” deb aythandı İbrahim Ata. “Hurma bürtüknü berrigim sabiy bu mudu eken?” deb cüregine sorgandı Arslan Baba. Bir kesek sora

"Olbir caşıngı da köreyim İbrahim Ata." degendi. "Ayhay olbir caşçıgım bek gicceçikdi." deb aythan ese da "Sadrettin, qarnaşıng qalaydadı?" deb sorgandı keltirgeni caşçıgına. Ullu caşı Sadrettin "Ahmat, cöngerleri bla mejgitni baçhasında oynaydı." deb cuwab etgendi.

Arslan Baba "Marca biz mejgitni baçhasına barayıq alise." degendi İbrahim Ata'ga. Üynü baçhasından çıqıb mejgitni baçhasına kirgendile. Mejgitni baçhasında sabiyle aşıq oyunu oynay turadıla. Sabiyleden biri çabıb kelib qolların ubba etgenden sora Arslan Baba'nı közlerini içine qarab "Aqsaqal meni amanatımı ber." deb aythandı. Caşçıqnı atası bla qarnaşı birbirlerine qarab qalgandıla. Arslan Baba amanatnı iyesini tabhanı üçün quwangandı. Qoluna alganı hurma bürtüknü Ahmat'ga uzatgandı "Al amanatıngı aruw caşçıgım." deb.

İbrahim Ata da ol sagatda "Ne zat boladı bu qart kişi bla caşçıgımı arasında, amanat degenleri zat ne zatdı" deb sagış ete turadı. Arslan Baba cüregine dert bolgan cükden qurthulganı üçün quwanıb turadı.

Arslan Baba İbrahim Ata'ga tüşünü em da ahır künlede caşaganlarını angılatırga deb sagış etdi. İbrahim Ata da hurmanı awzuna atıb tatuwlu tatuwlu aşagan caşçıgına erkinlik berib

cöngerlerini qatına iydi. Izından Arslan Babanı qoluna kirib birgeley üyge qaytdıla.

Tüz bu sagatda ketgen şıbıla küç ızına kelgenley Çoban Ata bla üydegisi tüşden uyangança bolub qaldıla. Qızçıgı Fatıma Dila: "Çoban Ata angılathannı qoyma ne bolur." deb aytdı. Çoban Ata: "Ayhay arıdım. Hem başha keçe mi coqdu şıbıla küç keterik. Ol sagatda da qalganını angılatırma." dedi.

Yesevi’ni Gevher Egeçi

Çoban Ata Arslan Baba’nı hurmasını angılathanlı köb zaman bolgan edi. Fatıma Dila künsayın “Şıbıla küç ketsin.” deb duwa etse da şıbıla küç ketmey tura edi. Bir bayrımkün aşhamı atasını qatına kelgen Fatıma Dila: “Atam Arslan Baba bla Ahmat’nı haparını ne zaman angılatırıqsa?” deb sordu. Çoban Ata: “Da men sözümde turruqma alay a şıbıla küç ketmey turadı.” deb aytdı.

Fatıma Dila çabıb barıb şıbıla küçnü tüymesini qapattı da qoydu. Üy qarangıda qalgan edi. Bunu körgen Çoban Ata: “Egeçing bla qarnaşıngı da çaqır alise.” deb aytdı. Köb zamandan beri bu sagatnı saqlab turgan Fatıma Dila egeçi bla qarnaşını çaqırdı. Caw çıraqnı da caqgandan

sora kelib atasını allına olturdu. Çoban Ata angılatıb başladı:

Arslan Baba izlegeni sabiyni tabhandan sora anga ilim üretir üçün sabiyni atası İbrahim Ata bla söleşdi. İbrahim Ata da bu haparga bek quwandı. Ahmat'nı anası eki cıl alga awuşhan edi. Üyde atası, egeçi Gevher Şehnaz bir de qarnaşı Sadrettin bla birgeley tura edile. Bu tört kişilik üydegini beşinçisi de Arslan Baba bolgan edi. Arslan Baba Ahmat'nı her zatı bla küreşe edi.

Ahmat'nı ilim bla zikir derslerini bardırgan İbrahim Ata bir keçe tüşünde üyünden bir sal agaçnı çıqganın kördü. Sal agaç aq bir tüyeni üsünde çıqa edi. Bu tüşünü Arslan Baba'ga angılatıb "Ol sal agaç seni emda meni üçün kellik bolur mu eken?" deb sagışını aytdı. "Men senden alga köçerik bolsam bu duniyadan, meni Ahmat bla ders etgenigiz agaçnı tübüne kömügüz. Men da alaydan sizni tıngılay tururma." deb osiyat etdi. Arslan Baba da "Men senden qartma, men alga köçerik bolurma. Allah iman bla köçgenni nasıb etsin." deb aytdı.

Bu uşaqnı üsünden qırq kün ozgan edi. İbrahim Ata şejde ete turub bu duniyadan köçüb

ketdi. Betinde carıq bir işaruw bar edi. İbrahim Ata'nı osiyatını cerine keltirib Arslan Baba bla Ahmat'nı zikir etgenleri agaçnı tübüne kömdüle.

Ahmat'nı atası awuşhandan sora Yesi şahardan İbrahim Ata'nı qarnaşı Selman çıqıb keldi. Qarnaşını sabiylerini kesi başlarına qoyarga unamagan edi. Sabiyleni de kesi birgesine Yesi şaharga eltirge sagış ete tura edi. Bu sagışını Arslan Baba'ga aythanında Arslan Baba: "Sabiyle naytsa ol bolsun." deb aytdı. Sabiyle Yesi şaharda daha igi bolluq edile.

Gevher Şehnaz bla Sadrettin Yesi şaharga barırga razı bolgan edile. Ahmat: "Arslan Baba bizni bla birgeley kelse men de razı bolurma." deb aytdı. Hep birgeley köçlerini cıyıb Yesi şaharga taba colga çıqdıla. Gevher Şehnaz atasını kesine amanat etgeni boçhanı da alırga unutmadı.

Selman sabiyle üçün kerpiçden örülgen eki köz bir üyçük işletgen edi. Közleden birine Gevher Şehnaz cerleşdi. Olbir közge Sadreddin bla Ahmat cerleşdi. Arslan Baba'nı da Selman'nı üyündegi qonaqüyge cerleşdirdile.

Ahmat ilim derslerini blayda da bardırdı. Kesinden ulluladan bile köb zat bilgen alim em da fakih bir caş bolgan edi. Yesi'deki medrese hocasını da közüne kirgen edi. Lokman Hoca Ahmat'ga qıyın soruwla sora edi. Ahmat bu soruwlanı barına da cuwab bere edi. Lokman Hoca medresede bolgan olbir hocalaga: "Ahmat üçün daha ne zat etalırbız?" deb sordu. Medresede bolgan hocala Ahmat'ga keslerini üretir cuqları qalmaganın bile edile. "Ahmat medresede bolgan sabiyleni başlarında tursun, ol da alaga ders berib başlasın." deb onow etdile. Bu sagış Arslan Baba bla Selman'nı da igisine ketdi, ala da "Oho." dedile.

Arslan Baba Ahmat'ga mingbir Allah lafzını da üretgen edi, andan sora üretirigi cuq qalmagan edi. Arslan Baba bla Ahmat künsayın zikir ete edile. Künle - ayla ozub bara edi.

Ol cıl har cerde bolluq - bereket bar edi. Selman'nı Çin'ge iygeni tüyeleri qırqga çıqgan edi. Tüyeleni başında bazı künle Sadrettin'ni iye edi. Sadrettin alım-satımdan igi angılay edi.

Ahmat segiz cılına kirgen edi. Arslan Baba bla tanış bolganlarını üsünden bir cıl ozgan edi.

Egeçi Gevher Şehnaz'nı qatına barıb: "Egeçim, bu keçe Arslan Baba'nı süygeni aşarıqladan etalırmısa, anı quwandırayıq." deb aytdı.

İngir namazdan sora Ahmat, Arslan Baba bla birgeley egeçi Gevher Şehnaz'nı turganı üyge keldi. Egeçi bek köb aşarıq etgen edi. Arslan Baba Gevher Şehnaz'ga burulub: "Atangı amanatını açar sagatıng keledi, haparıng bolsun." deb aytdı. Ahmat'nı bu amanatdan haparı coq edi.

Ataları bla analarına duwala oquy, söleşe ol keçeni bitdirdile. Ahmat: "Atam bla anamı qabırlarını üsüne keşene etdirirge aytama." deb sagışını aytdı. Arslan Baba: "Allah herkesge seni kibik hayırlı sabiy bersin." deb duwa etdi.

Ol keçeden eki kün sora Arslan Baba Ahmat'nı qatına çaqırdı. "Ey caşım, meni sanga üretirigim cuq qalmagandı. Men endi bu duniyadan köçerikme. Awuşhanım sagatda tabutumu bir aq tüyeni üsüne salıgız, ol tüye qalayda tohdasa meni qabırımı alayga salıgız." deb osiyatını aytdı. Bılanı eşitgen Ahmat'nı közüne cılamuqla toldu. Anası bla atasını ızından Arslan Baba da awuşhan mı eterik edi?

"Ey caşım biz Allah'dan keldik, ızına Allah'ga qaytırıqbız. Sen Gevher Şehnaz qızımı kölünü igi tut. Sizni tuqumuguznu artı andan cürürükdü. Yesi sultanı kesi caşına Gevher Şehnaz'nı tilese anga razı boluguz. Atangı qarnaşı Selman unamasa da sen anı kölünü et. Gevher Şehnaz sanga atangı amanatını berlikdi. Ol amanatnı içinde bir kiyim çıqarıqdı, ol kiyimni Cuma namazlarına baraturub üsünge kiy. Colga çıqarıq sagatıngda keşkül ayaq bla agaç tayaqnı da qatınga al. Meni awuşhan haparımı Cend şaharda caşagan caşım Mansur'ga bildir. Ol kelib seni qatıngda tururga süyerik bolsa bilgenleringi anga da üret. Men sanga haqqımı halal eteme, sen de manga haqqıngı halal et." deb aytdı.

Bayrımkün namazga maşhar ceri kibik köb adam kelgen edi. Cuma namazdan sora Arslan Babanı sal agaçını mejgitge alıb anı da canazı namazını qıldıla. Namaznı ızından Arslan Baba'nı osiyat etgeniçe aq bir tüye tabıb sal agaçnı anı üsüne bayladıla. Tüye ingir alaga deri dolandı. Ahırında tawuşsuz bir cerge olturdu. Arslan Baba'nı qabırını alayga qazıb salını kömdüle. Cılla kelib ketgenden sora ol qabırga Emir Timur keşene etdirdi.

Ol kün catsı namazdan sora Gevher Şehnaz qarnaşı Ahmat'nı çaqırdı. İbrahim Ata'nı kesine amanat etgeni boçhanı alıb Ahmat'ga keltirdi. Ahmat "*bismilla!*" deb boçhanı aldı. Boçhanı içinde hurma urluqladan etilgen ming bir taşlı minçaq, keçeden etilgen başlıq, tüyeni tügünden etilgen bir kölek, üsünde Ali bin Ebutalib cazılıb turgan bir cüzük çıqdı.

Boçhada bir de qagıt bar edi. Qagıtda Muhammed Hanefi'ni atı bla başlab bek köb at cazılıb tura edi. Em ahırda cazgan at atasınıqı edi: İbrahim Ata bin İlyas. Qagıtnı ubba etib başına saldı. Egeçi bla quçaqlaşdı. Gevher Şehnaz eşik-

ni artından bir de agaç tayaq çıqarıb berdi: "Colga çıqarıq sagatıngda kerek bolur."

Gevher Şehnaz ol keçeden sora qarnaşına başha közle qarab başladı. Qarnaşı ullu adamlaça körüne edi endi közüne. Ahmat medresedeki sabiyleni em igilerini saylab alaga Arslan Babanı dersleri bla zikirlerini üretib tebregen edi.

Cılla ozdu ketdi. Ullu qarnaşı Sadrettin onsegiz cılını tolturgan edi. Selman'nı üydegisi Sadreddin'ni kesi cuwuqlarından bir qız bla üylendirgen etdi. Alanı toy künlerinde Yesi Sultanını caşı Gevher Şehnaz'ga qarab qalgan edi.

Andan soraqı cıl Gevher Şehnaz bla Yesi sultanını caşını toyunu qurdula. Küzde de qarnaşı Sadrettin'ni caşçıgı tuwgan edi, caşçıqnı atını Muhammed Danişmend saldıla."

Qol sagatına qarab suwundan urtlagan Çoban Ata qızçıgı Fatıma Dila'ga qarab: "Sen Gevher Şehnaz'nı cerinde bolsang ne etereding?" deb sordu. Şıbıla küçnü tüymesine basar üçün qobhan qızçıgı: "Da ol sagatda zaman başha edi, endi başhadı." deb atasına cuwab etdi.

Sultan Sencer'ge Duwa

Bayrımkün kelsin deb saqlab tura edi Fatıma Dila. İngir uşhurlarını aşagandan sora: "Çoban Ata üydegile barıbız da seni saqlab turabız." deb aytdı. Atası törge olturganlay barıb şıbıla küçnü tüymesini qapattı. Izından da caw çıraqnı caqdı.

Çoban Ata aytıb başladı: Yesi'degi İbrahim Atanı caşı Ahmat'nı atı bütöw Maveraünnehir'ge cayılgan edi. Buhara'dan kelgen bir derviş mejgitni imamı Abdulkadir'ge Ahmat'nı sordu. Mejgitni imamı dervişni bir hapar keltirgenin eslegen edi. Alay a sormay da qoyalmadı: "Ahmat'nı neterikse?" deb. Atı Abdullah bolgan derviş açuwlanıb: "Afendi, bu bir oquwdu. Oquwnu iyesi Horasan medreselerinden Yusuf Hemedani boladı. Men Ahmat'ga bu oquwnu berir üçün

kelgenme. Yusuf Hemedani, Ahmat'nı Buhara dergahına çaqıradı." deb aytdı.

Ol sagatlada Buhara medreseleri İslam duniyasında bek köb biline edi. Bütöw şaharladan talebele kelib ders ürene edile. Ahmat Yesevi Yusuf Hemedani'ni oquwuna "Oho!" deb Semerkand'ga barıb Yusuf Hemedani'den ders alıb başlagandı. Ahmat Yesevi ol sagatlada cıyırmaceti cılında bolganga uşaydı. Divan-ı Hikmet atını bergeni kitabında bütöw caşaganlarını angılathandı.

Yusuf Hemedani Bağdat medreselerinde cetişgen bir alim kişidi. Ebu Ali Farmedi'ni müriti bolgandı. Bağdat, Nişabur, Merv, Buhara, Herat, Semerkand kibik ullu cerleni, şaharlanı aylanıb İslam dinni angılathandı. Ahmat Yesevi bla birge olbir dervişle de anı bla aylangandıla.

Yusuf Hemedani'ni bir asa tayaq, bir de namazlıqdan başha cugu bolmaganın aytadıla. Körgeni harkimge İslam'nı angılathan marhamatlı bir adamdı Yusuf Hemedani. Dervişlerine "Namaz, oraza, zikirni qoymagız." deb aytadı. Colga çıqganında har barganı cerde İslam'nı angılatıb bek köb adamnı musliman etgendi.

Yusuf Hemedani awuşhan eterigi kün künorta namaznı qıldı. "Awuşhan sagatımda meni

cuwar üçün suw cılıtıgız" dedi. Dervişleri cılab başladıla. Ol: "Menden sora cerime Abdullah Beraki kellikdi. Ahmat Yesevi meni cerime kelgenden sora ol Türkistan'ga ızına qaytırıqdı. Ol arı bargandan sora halifem Abdulhalık bolluqdu." deb aytdı. Ahmat Yesevi'ge qarab "Fatır, Ya-Sin, Naziat suwralarını oqu." dedi. Ahmat Yesevi oqub başladı. Oqub boşaganlay Yusuf Hamedani'ni awuşhanını kördüle.

"Sabiylerim, sizge angılatırga küreşgenim ma budu: Sultan Alp Arslan'nı tuwduqu Sultan Sencer bla Yusuf Hamedani'ni şohluqlarıdı. Bu şohluqnu angılasagız Türk biyleri bla dervişleni arasında bolgan bawnu angılarsız." deb aytdı Çoban Ata.

Caşçıgı Alp Erkin sordu: "Fatih Sultan Mehmet bla Akşemseddin'ni şohluqlarıça mı atam?"

Çoban Ata: "Tübbetüz alay." deb cuwab berdi caşına. Sora angılatıb başladı:

Sultan Sencer Selçuklu davletini ahırgı biyidi. Horasan'da biyligini bütöw cerlege eşitdirgendi. Aradan köb zaman ozgandan sora Moğollaga cengilgendi. Yusuf Hemedani'ni Merv şaharda bolgan dergahına kirgendi. Alayda kömülüb turgan Yusuf Hemedani'ni qabırına ke-

şene etdirib, “Awuşhandan sora meni de bılayga kömügüz.” deb osiyat etgendi.

Saw sagatlarında Sultan Sencer Yusuf Hamedani’ge dergahnı kereklilerini alsınla deb bir ulaq bla birgeley elli ming altın cibergendi. “Yusuf Hemedani hazretleri manga bir Alham oqusa quwanırma.” deb de hapar salgandı.

Ulaq altınla bla birgeley Sultan Sencer’ni haparını da Yusuf Hemedani’ge aythandı. Yusuf Hemedani Sultan Sencer üçün Alham oqub duwa etgendi.

Çoban Ata’nı caşçıgı Alp Erkin kesini tıyalmay “Bir Alham üçün elli ming altın mı, men de oqur edim alay bolsa.” deb aytdı. Çoban Ata caşçıgına uruşub qaradı: “Alham aynıdı, alay a oqugan awuz başhadı.” deb aytdı.

Yesevi'ni Sarı Uwanıgı

Çoban Ata üç keredir üydegisine Yesevi Ata'nı haparlarını angılata edi. Sabiylerini erikdirmezge de küreşe edi angılata turub.

Ol keçe de sabiyleri tögeregine olturdula. Çoban Ata: "Aytıgız, bugün ne angılatayım?" deb sordu. "Sorganına köre bir hapar angılatırıq bolursa atam." deb cuwab etdi qızçıgı Fatıma Dila.

"Sizge bu keçe Yesevi'ni sarı uwanıgını angılatırıkma. Andan alga Buhara'dan Yesi şaharga qaythanın angılatayım." deb sözge başladı Çoban Ata:

Yusuf Hemedani awuşhandan sora Ahmat Yesevi irşad cerini üçünçü iyesi bolub bir kesek Buhara'da turdu. Kesinden sora cerini

Abdulhalık'ga qoyub Yesi şaharga qaythanı angılatıladı. Awuşhanı cıl bolgan 1166'ga deri Yesi şaharda caşab başlagandı. Yesi şaharga kelgenley atası bla anasını qabırlarını üsüne keşene etdirir üçün Sayram şaharga baradı. Keşeneni Sayram şaharda caşaganlanı boluşluqları bla terk oguna bitdiredile. Izına Yesi şaharga qaytadı.

Yesi'de bolgan dergahnı kengertib bir qıyırına da mejgit etdirgendi. Dergahnı aşhanasında da colowçula üçün deb ertdenden ingirge deri cılı hantus bişe turadı.

Yesevi Ata'nı atını bütöw adamla eşitib başlagandı. Qonaqla, şuyohla, duwa tilegenle… Dergah kün sayın toladı da daşadı.

Çoban Ata söznü bılayında giççe qızçıgı Uluş Nur'nu qımıldaganını kördü. Qızçıgı Yesevi Ata'nı ögüzünü tıngılarga es burub tura edi. Çoban Ata sözünü köb uzatmayın Yesevi Ata'nı ögüzünü angılatıb başladı:

Ahmat Yesevi kesi çalışıb anı aşarga süye edi. Talebelerini dersleri bitgenden sora tahtadan qaşıqla oyub alanı satar edi. Keçimini bılay ete edi. Tahtadan oyganı qaşıqlanı, çanaqlanı ögüzünü sırtına cükleb anı ortalıqga sala edi. Ögüz ingir-

ge deri dolanıb ol qaşıqlanı, çanaqlanı başhalaga sata edi. Ögüznü sırtından bir zat alıb da açhasını bermegenni ızını ögüz ingirge deri qoymaz edi. Adam açhasını em da alganını ögüznü sırtındaqı hurcunga salır edi. İngir bolganlay ol ögüz ızına Yesevi Ata'nı qatına kelir edi.

Çoban Ata: “Yesevi Ata’nı bir ögüzü daha bardı. Anı da angılatayım.” deb aytdı:

Emir Timur, Ahmat Yesevi’ni qabırını üsüne keşene etdirirge aythandı. Yesi şaharga bütöw huna ustazlarını çaqırgandıla. Ustazla keşeneni etib başlagandıla. Alay a keşeneni hunaları har ertden sayın oyulub tura. Bir eki bu blay bolgandı. Ustazla bir keçe caşınıb hunalanı qalay oyulganına qaragandıla. Bir de ne körsünle: Aq bir uwanıq ortaga çıqıb keşeneni hunalarına müyüzlerini uradı. Ertdemle bolganlay Bu işni bolganıça Emir Timur’ga angılathandıla. Emir Timur ullu adamlaga sorgandı “Bu iş nek bılay boladı?” deb. Allah’ga cuwuq ullu adamla Arslan Baba’ga keşene etilmegenley Ahmat Yesevi’ni keşenesi etilib başlaganı üçün bılay bolganın aythandıla. Emir Timur “Alise em alga Arslan Babanı keşenesini etigiz, andan sora Ahmat Yesevi’ni keşenesini etersiz.” deb aythandı. Arslan Baba’nı keşenesi bitgenden sora Ahmat Yesevi’ni keşenesi etilib başlagandı. Ol çımmaq uwanıq bir daha körünmegendi.

Hakim Ata'nı Hikmeti

Çoban Ata üydegisine Yesevi Ata'nı haparlarını angılatırga bek süye edi. Bu keçe angılatırıgı hapar Ahmat Yesevi'ni Süleyman atındagı talebesine Hakim Ata atını ataganı bolluq edi.

Ahmat Yesevi Hazretleri Türkistan'da medrese bolub bargan dergahında qartla bla birge caşla bla sabiylege de bilgenlerini ürete edi. Ataları anaları sabiylerini keltirib Ahmat Yesevi'ge amanat etib kete edile. Sabiyle dergahda catıb qoba edile. Cathan cerlerini kesleri cıya edile. Aşarıqlarını da Gevher Şehnaz bla Ahmat Yesevi'ni üy biyçesi birgeley ete edi. Aşarıqla etile turub sabiyle de Gevher Şehnaz bla Ahmat Yesevi'ni üy biyçesine boluşurga küreşe edile. Tawdan otun keltirib ot caqgan çot sabiyleni cu-

muşu edi. Sabiyle kün sayın dergahnı otununu tawdan cıyıb alıb kele edile.

Künleden bir kün Buhara dergahından Abdulhalık'nı cibergeni bir derviş bla Ahmat Yesevi dergahnı baçhasında olturub söleşe tura edile. Sabiyle de tawdan otun cıyıb alıb kele edile. Sabiyleden biri kölegini çıqarıb otunlanı üsüne cabıb kele edi. Bu sabiy atası bla anası awuşhanı üçün dergahga qart bir Harezmlini keltirib qoyganı Süleyman edi; Harezmli Süleyman.

Ahmat Yesevi'ni qonagı bu sabiyni otunlanı üsünü cabhanına seyir etib qalgan edi. Ahmat Yesevi Süleyman'nı çaqırıb "Seni bla uşaq eterge izlegen bir adam bardı." deb aytdı. Sabiy uyala uyala qatlarına keldi. Derviş: "Kel qatıma Süleyman. Otunlanı üsüne nek kiyimingi cabıb keltirgensen bir aytçın?" deb sordu. Süleyman Ahmat Yesevi'ge qarab söleşir üçün erkinlik algandan sora hurmat bla söleşib başladı: *"Gevher biyçe hiç otun qalmagandı, bugün qonaq kellikdi."* degeninde otunla cangurda cibise keç canar, cangurda cibimesinle deb kiyimimi çıqarıb otunlanı üsüne andan cabdım." deb aytdı.

Qonaq kelgen derviş gicce bir sabiyden bılay bir cuwab saqlamay edi. Sabiyni bu sagışına bek

seyir etdi. Ahmat Yesevi sabiyni algadan beri tanıganı üçün bu cuwabına seyir etmegen edi.

Ahmat Yesevi Süleyman'nı kesi sabiyligine uşata edi. Ekisi de sabiy sagatda atasız anasız qalgan edile. Ahmat Yesevi suwuqdan quruşub turgan caşçıqnı quwandırır üçün: "Meni aqıllı caşım, bek hikmetli bir iş etgense. Mundan sora seni atıng Süleyman Hakim Ata bolsun, Üşügen bolursa marca bar da bir kesek cılın" deb aytdı.

Süleyman Hakim Ata ol künden sora Ahmat Yesevi'ni hikmet tili bla söleşib başlagandı:

Alduw-gılduw kiyimim bardı
Sınıq bir de baltam bardı
Şeyhim otunga ciberse
Barmazga ne betim bardı

Kiyimimi otunga çırmab
Qolum butum suwuqdan qaltırab
Şeyhime bolgan hurmatım artıb
Hazret Sultan Pirim bardı

Çoban Ata: "Cangılmay esem Hakim Ata ol kün qonaqnı qatında bu hikmetni aythandı. Ol künden sora da har sözünü hikmet bla söleşgendi. Hakim Ata biy soyundan kelgen Anber Ha-

tun bla üydegili bolgandı. Üç caşları bolgandı. Ala da ataları kibik ullu ilim adamları bolgandıla." deb aytdı.

"Sizge Anber Hatun bla Hakim Ata'nı qalay toy etgenlerini angılatayım mı?" deb soruw etdi Çoban Ata.

"Ho, angılat!" deb quwandıla sabiyleri. Çoban Ata angılatıb başladı:

Karahan'nı biyini adamı Abdullah Sadr keslerini tüzlüklerine kelib dergah qurarga onow etgen bir dervişni qatına barıb sorgandı: "Afendi, sen kimse, kimledense? Nek kelgense beri?"

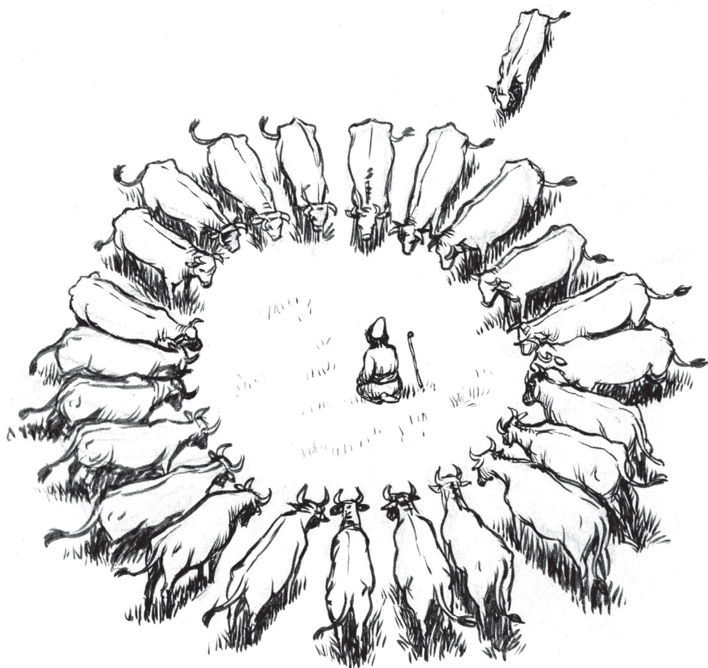
Derviş: "Meni atım Süleyman'dı. Manga Süleyman Hakim Ata deydile. Ahmat Yesevi'ni colowçusuma. Anı ızından barama." deb aythandı.

Abdullah Sadr ızına qaytıb biyi Buğra Hanga bolganlanı angılathandı. Buğra Han angılagandı ki bu Süleyman Hakim Ata Allah'ga cuwuq biridi. Anı duwasını alır üçün tögeregindegi adamları bla birgeley Süleyman Hakim Ata'nı qatına bargandı. Buğra Han bla adamları Süleyman Hakim Ata'dan ders alıb başlagandıla.

Buğra Han'nı Anber Hatun atında aruwdan da aruw çımmaq bir qızçıgı bar bolgandı. Bu

qızçıgını Süleyman Hakim Ata bla üylendirirge aythandı. Qızçıgı üçün bek köb qalım hazırlab toy quragandıla.

Süleyman Hakim Ata'nı terisi qarawuz, Anber Hatun çımmaq… Anber Hatun sagış etgendi: "Endi meni kibik aydan carıq biri bu qarawuz bet bla qalay üydegili boldu?" deb. Alay a sagışından da erlay kölü qalıb uyalgandı, toba etgendi ullu Allah'ga. Süleyman Hakim Ata qatınını sagışını angılab anga: "Men awuşhandan sora sen menden da qara hem de topal bir adam bla üydegili bolluqsa." deb aythandı.

Aythanıça Süleyman Hakim Ata awuşhandan qırq kün sora künbetden kelgen dervişleni içinde qaradan da qara beti, topal butu bla bir derviş bar bolgandı. Süleyman Hakim Atanı sabiyleri atalarını osiyatını tutub analarını ol qabqara derviş bla nekyah etgendile. Ol qabqara dervişni atı Zengi'di." deb söleşdi Çoban Ata.

"Naytasız? Süleyman Hakim Ata qatınını sagışını qalay angılagan bolur eke?" deb aytdı. Izından da: "Allıbızdagı künlede sizge Zengi dervişni haparını angılatayım, bu keçe bek arıdım." deb sözünü boşadı Çoban Ata.

Zengi Ata'nı Sürüwü

Çoban Ata cerine olturub sabiylerine sordu: "Aytıgız marca qalayda qalgan edik?" Qızçıgı Fatıma Dila: "Zengi Ata'nı angılatırıq edin Çoban Ata." deb cuwab berdi atasına. Çoban Ata angılatıb başladı:

Süleyman Hakim Ata Türkistan şaharnı Aral kölünü cuwuqlarında dergah quragan edi. Beş mingden köb müriti bolganı aytıladı. Zengi Ata da anı müritlerinden biridi. Anber Hatun bla üylenib Taşkent şaharga cerleşgendi Zengi Ata. Anber Hatun alay cengilge unamagandı Zengi Ata bla üylenirge. "Men bu qara kişige çırtda barmam." deb aythandı. Alay aytır aytmaz boynu tutulgandı da qalgandı. Zengi Ata "Süleyman Hakim Ata seni sagış etgenleringi qalay

angılagan edi?" deb sorganında Anber Hatun Allah'ga tovba etib Zengi Ata bla üylenirge razı bolganında boynu da tüzelgendi. Zengi Ata bla üylengen Anber Hatun bek köb qıyınlıq körgendi. Alay a bir kün bile tıhsuw etmegendi.

Zengi Ata'nı mal sürüwü bar bolgandı. Har kün tawlaga çıqıb tuwarlarını kütgendi. Bir kün tuwarlarını küte turub Buhara'dan kelgen tört ilim talebesi bla tübeşgendi. Bu tört talebe keslerine kamil bir mürşit izlerge colga çıqgandıla. Zengi Ata'nı körgenlerinde Zengi Ata namaz ete tura. Namaznı boşab zikir eterge başlaganlay kütgeni tuwarları da anı tögeregine cıyılıb anı tıngılab başlagandıla. Bütöw bu bolganlanı körgen tört şuyoh Zengi Ata'nı ullu bir kişi bolganını angılagandıla.

Selam berilgenden sora Zengi Ata sorgandı: "Qalaydan kelib qalayga barasız?" Tört şuyoh kamil bir mürşit izlerge barganlarını aythandıla. "Seni bilgening kamil bir mürşit barmı eken?" deb sorgandıla. Zengi Ata: "Tohdagız men bir duniyaga qarayım barmıdı?" deb aythandı. Tört canına dönüb coqlagandan sora "Bu duniyada sizge menden daha kamil bir mürşit coqdu."

deb aythandı. Talebeleni ekisi Uzun Hasan Ata bla Sadr Ata Zengi Ata'ga şeksiz qoşulgandıla. Seyyid Ahmat Ata: "Men paygambar soyundan keleme. Qalay bu qara kişige mürit bolayım?" deb sagış etgendi. Bu sagışından sora ahlaw colunda baralmay başlagandı. Zengi Ata'nı qatını Anber Hatun'ga barıb andan boluşluq tilegendi. Anber Hatun araga kirib Zengi Ata bla söleşgendi. Zengi Ata: "Seyyid Ahmat Ata kesini bek carathanı üçün kesini miyiklede köredi. Andan qıynaladı bıllaybir. Tovba etsin, Allah affeter." deb aythandı. Seyyid Ahmat Allah'ga tovba etgendi. Sora kelib Zengi Ata'ga talebe bolgandı. Türkistan'da ma bu söz köb aytıladı:

Har keçeni Kadir bil
Har körgeningi Hızır bil.

Hazini'ni Carsuwlu Haparı

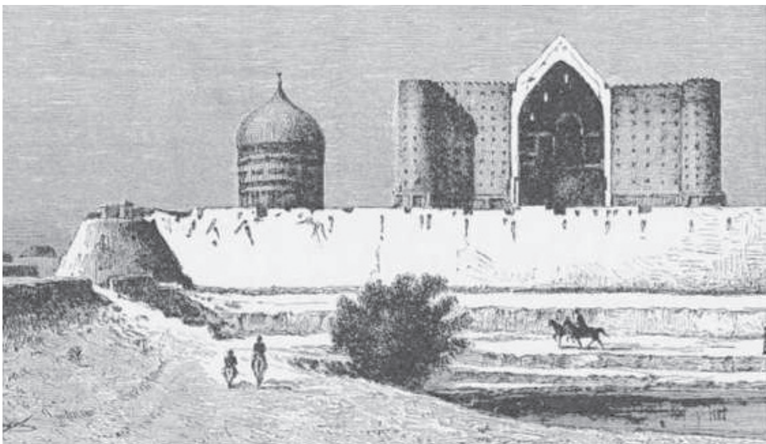
Çoban Ata bu keçe angılatırıgı Hazini'ni haparı bla Ahmat Yesevi hazretlerini haparlarını boşarıq edi. Angılatırga başladı:

Hazini atında Tacikistan şahardan İstanbul'ga kelgen bir derviş bar bolgandı. Bu derviş İstanbul'da bir Yesevi dergahı qurarga izlegendi. Anı üçün Padişah Selim'ge şuyoh bolgan adamlanı araga salıb padişah bla söleşirge, bu tilegini padişahga aytırga sagış etgendi. Aziz Mahmut Hüdai hazretlerini razı etib padişahnı tuwrasına çıqgandı. Padişah derviş Hazini'ni tıngılagandan sora olbir adamlarına cibergendi işleni etsinle deb. Ala da Hazini'ni quru tıngılab qoygandıla. Hazini bek carsuw etgendi. Qalgan azçıq bir açhası bla Mekka'ga hacige bargandı.

Alayda kelgen hacilege cumuş ete caşagandı. İstanbul'dan kelgen hacileden padişah Selim'ni awuşhan haparını alganlay ızına İstanbul'ga qaythandı. İstanbul'ga kelgeninde Selim'ni caşı Murat'nı padişah bolganını körgendi. Sultan Murat'ga da Yesevi dergahı qurarga sagış etgenin aythandı. Sultan Murat da bek san etmegendi Hazini'ni aythanlarını. Hazini cüregine qıyınlıq basıb tuwganı şaharga taba colga çıqgandı.

Aytıgız endi, Hazini İstanbul'da bir Yesevi dergahı qurasa bugün Türk duniyası qalay bolur edi?" deb sordu Çoban Ata. Sabiyleri Hazini'ni haparına bek carsuw etgen edile.

Çoban Ata: "İstanbul'da bir Yesevi dergahı qurulsa edi bugün Orta Aziya bla daha cuwuq bolur edik, daha küçlü bolur edik." deb aytdı.

Çoban Atagız bolub sizden bir tilegim bolluqdu: “Tamla bürsükün siz de ata ana bolsagız Yesevi Ata’nı haparlarını siz de kesi sabiylerigizge angılatıgız. Marca endi bütöw awuşhanlaga Qulhuw-Alham oquyuq.” deb sözlerini boşadı Çoban Ata.

Sözlükçe

Açha	Para
Ahırgı	Sonuncu
Ahlaw	Maneviyat
Alduw-gılduw	Eski püskü
Alham	Fatiha suresi
Alise	Öyleyse
Asuw	Yardım, himmet
Aşhana	Mutfak
Awuş-	Ölmek
Aybaylı	Kıymetli, hürmetli
Boluşluq	Yardım
Burungu	Eski
Carsuw	Derin üzüntü
Caşın-	Gizlenmek
Caw çıraq	Mum

Ciber-	Göndermek
Colowçu	Yolcu
Cumuş	Hizmet, iş
Çırtda	Asla
Çot	İş, uğraş
Em da	Hem de
Em	En
Em	Ve, hem
Erkinlik	İzin
Erlay	Hemen
Hantus	Çorba
Ho / Oho	Evet
Huna	Duvar
Hurcun	Cep, kese
Işar-	Gülümsemek
Keşene	Türbe
Köget	Meyve
Marca	Haydi, lütfen
Maşhar	Mahşer
Müyüz	Boynuz
Nekyah	Nikah
Onow et-	Karar almak
Oquw	Davet
Osiyat	Vasiyet
Otcaga	Ocak, ateş
Otow	Oda

Qalım	Çeyiz
Qarawuz	Koyu renkli
Qış çille	En soğuk günler
Qonaqbay	Evsahibi
Qulhuw	İhlas suresi
Qumğan	İbrik
Sagış et-	Düşünmek
Sal agaç	Tabut
Sal	Ölü, ceset
Sawga	Hediye
Sıltaw	Sebep, vesile
Supu	Mutasavvıf, sufi
Suwra	Sure
Şıbıla küç	Elektrik
Şohluq	Dostluk
Şuyoh	Dost, arkadaş
Terk oguna	hızlıca
Tıhsuw	Dert yanmak
Tör	Başköşe
Tuwar	büyükbaş hayvan
Tuwduq	Torun
Tüye	Deve
Uşaq	Sohbet etme
Uşhur	Yemek
Uwanıq	Öküz
Üy biyçe	Evin hanımı